

Отже, вищевикладене свідчить на користь того, що реалізація громадянами активного виборчого права шляхом використання сучасних інформаційних технологій є досить поширеним явищем у світі. Водночас, запровадження електронного голосування на виборах в Україні хоча й стало нагальним, однак для його реального започаткування необхідно вивчити та максимально виключити всі можливі ризики.

1. Закон України «Про вибори Президента України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14/stru> (дата звернення: 23.04.2019)

2. Современные избирательные системы. Вып. 2: Аргентина, Германия, Швеция /А.Г. Орлов, Ю.И. Лейбо, И.А. Ракитская; науч. ред. Ю.А. Веденеев, В.И. Лысенко; Центральная избират. комиссия РФ. Москва: РЦОИТ; Норма, 2012. 320 с.

3. Системи електронних виборів: процедури голосування та матеріально-технічні засоби. Міжнародний досвід. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28966.pdf> (дата звернення: 23.04.2019).

Електронні вибори в Естонії: досвід для України. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/e-democracy/e-democracy2016/paper/viewFile/1694/1384> (дата звернення: 28.04.2019).

Рец В. В.

курсант

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник – старший
викладач кафедри кримінального
права та кримінології, к.ю.н.,
с.н.с.*

Березняк В. С.

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ЗА ВІТЧИЗНЯНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Злочин агресії сьогодні є одним із найтяжчих міжнародних злочинів, тому що становить серйозну загрозу миру і безпеці людства, посягаючи на людські блага. Сьогодні залишається питанням – які дії можна кваліфікувати як акт агресії і яким чином ознаки таких дій закріплені в міжнародному і вітчизняному законодавстві. Проблема протидії актам агресії та підвищення ефективності й невідворотності покарання за злочин «агресія» є однією з ключових і дискусійних у сучасному міжнародному праві. Сучасна наука кримінального права вивчає у теоретичному аспекті суб'єктивну сторону злочину агресії. Наукові здобутки у цій сфері сприятимуть модернізації чинного кримінального закону у сфері злочинів проти миру, безпеки людства

та міжнародного правопорядку.

У Римському Статуті розглядається питання індивідуальної кримінальної відповідальності у ст. 25. Із норми цієї статті випливає, що особа вчиняє дії, які притаманні злочину агресії, від імені держави. На думку У. Лінза «агресія є міжнародним злочином і нерозривно пов'язана із державними структурами, а особа лише діє від імені держави, фактично вважається виконавцем...» [1, с. 151-152].

Індивідуальна відповідальність особи за скоєння злочинів проти миру і безпеки людства є однією із засад Нюрнберзького процесу. З огляду на це, відповідальності за вчинення названих злочинів, а, зокрема, і злочину агресії, підлягає виключно фізична особа у випадку, якщо вона є виконавцем або іншим співучасником злочину. Таким чином загальний суб'єкт злочину міжнародного кримінального права – фізична осудна особа незалежно від будь-яких демографічних, соціальних, майнових або інших характеристик, яка скоїла злочин і підлягає кримінальній відповідальності відповідно до норм кримінального права [2].

На відміну від національного кримінального законодавства, у джерелах міжнародного кримінального права відсутні вказівки на ознаки, які характеризують суб'єкт злочину. У цих джерелах, як-от у Римському Статуті, Резолюції RC/Res.6, Резолюції ГА ООН тощо вказано на «особу», «будь-яку особу», тому можна вважати, що засада індивідуальної відповідальності приводить до проведення паралелей між поняттями «суб'єкт злочину» і «суб'єкт відповідальності». Відповідно принцип знайшов своє відображення у нормативних документах міжнародних трибуналів: Нюрнберзький, Токійський трибунали, трибунал по Руанді, трибунал Сьєрра-Леоне, трибунал по Лівану тощо.

Важливими елементами суб'єкту злочину є його вік і осудність. У нормах міжнародного кримінального права не має прямої вказівки на вік особи, яка скоїла злочин. Це пояснюється тим, що вікова межа встановлена у нормах національних законодавств і застосовуються до громадян відповідних держав під час вирішення кримінальних проваджень щодо них. Проте така думка не цілком правильна, тому що тоді постає питання юрисдикції Міжнародного кримінального суду, а саме вік суб'єктів злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС і злочину агресії також. У статті 46 Римського Статуту зазначено, що «суд не має юрисдикції щодо особи, яка на момент вчинення злочину не досягла 18-річного віку» [3]. Таким чином кримінальна відповідальність за міжнародним кримінальним законодавством настає з 18 років.

Другою обов'язковою ознакою суб'єкта злочину є осудність особи, тобто на момент вчинення злочину особа мала усвідомлювати свої дії або бездіяльність і керувати ними. Міжнародний стандарт ООН визнає кожну особу осудною, доки не буде доведено зворотнє. Ця норма закріплена у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права людини від 1966 р.

Відкритим питанням даного дослідження є те, хто підлягає кримінальній відповідальності. Дослідження міжнародно-правового визначення агресії у ретроспективі приводить до висновку, що у всіх трибуналах суб'єктами злочину агресії були військові і політичні діячі, іноземні дипломати, активісти, діячі диктатури тощо, тобто ті особи, які склали державний апарат або служили йому. Вони, власне, могли бути як безпосередніми виконавцями, так і вчинити злочин опосередковано шляхом віддання наказів для вчинення діяння агресії, а також виступає підбурювачем, свідомо сприяє вчиненню злочину і не застосовує заходи щодо припинення вчинення злочину за наявності об'єктивної можливості його припинення. У статті 28 Римського статуту зазначено осіб, які несуть кримінальну відповідальність у якості командирів та інших начальників [3].

У кримінальному праві України поняття суб'єкта злочину єдине для всіх суспільно небезпечних діянь. Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність [4, с. 9]. Суб'єкт злочину характеризується базовим ознаками: фізична особа, осудність, вік. У національному законодавстві загальна вікова межа, з якої настає кримінальна відповідальність, становить 16 років. Поняття «осудності» є аналогічним незалежно від виду законодавства: національне або міжнародне, тобто особа могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і могла керувати ними [4, с. 9]. І суб'єктом злочину може бути виключно фізична особа. Проте такий злочин повинен бути здійснений лише особою, яка фактично в змозі здійснювати керівництво та контроль за політичними або військовими діями держави, що автоматично визначає суб'єктами посадових осіб із широким колом повноважень, уповноважених на виконання функцій держави тощо [5]. На відміну від законодавства інших держав, де особа, яка вчинила злочин агресії є спеціальним суб'єктом, у вітчизняному кримінальному праві суб'єктом норм статей 436, 437 є загальний суб'єкт, незважаючи на те, що у Кримінальному кодексі України наявне визначення «спеціальний суб'єкт».

Аналізуючи суб'єктивну сторону злочину агресії, можна зробити умовивід, що принцип індивідуальної відповідальності за вчинення злочинів проти миру і безпеки людства передбачає вину у формі умислу суб'єкта злочину. Виною, відповідно до ст.23 КК України, є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої Кодексом, та її наслідків [4]. У рішеннях міжнародних судів вина як суб'єктивна ознака визначається як «психологічний зв'язок між матеріальними (наслідками) і ментальними елементами особи злочинця [6, с. 256].

Злочин агресії здійснюється виключно із прямим умислом, коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання [4]. Крім того, такий факультативний елемент як мета присутній у всіх складах злочину агресії, мотив може бути присутній, але дедалі рідше.

Суб'єкти діють навмисно і свідомо на всіх стадіях вчинення злочину агресії, а також вони мають відповідне психологічне ставлення і намір не просто розпочати воєнні дії або застосувати збройну силу, а досягти конкретного бажаного результату, для досягнення якого це діяння застосовується. Якщо звернутися до міжнародної практики, то відповідно до Резолюції RC/Res.6 відсутня потреба доведення того, що порушник провів правову оцінку несумісності застосування збройної сили із Статутом ООН, відсутня. Комісія у будь-якому випадку вважатиме, що суб'єкт усвідомлював усі фактичні обставини, які вказують на грубе порушення Статуту ООН [6, с. 129-130]. Тобто це свідчить про те, що суб'єкт злочину діє з прямим умислом. Особа, відповідно до статей 436, 437 КК України, усвідомлює що вона закликає до агресивної війни, підбурює або іншими діями виявляє бажання до розв'язання воєнного агресивного конфлікту; планує, підготовлює або розв'язує воєнний конфлікт, веде агресивну війну, використовуючи весь можливий збройний, технічний, людський потенціал держави тощо.

Отже, міжнародне і українське кримінальне право містять норми, які регламентують особливості індивідуальної відповідальності суб'єктів за вчинення злочину агресії. Відповідно до цих положень суб'єкт повинен відповідати загальним вимогам законодавства, проте він досить специфічний, тому що має відмінні особливості, які можуть визначати його як спеціального. У законодавстві деяких держав такий суб'єкт дійсно спеціальний. Цілком правильним було б визначити суб'єкта вчинення злочину агресії як спеціального і в українському кримінальному законодавстві.

---

1. U. Leanza, *The Historical Background The Responsibility of States for International Crimes*, Oxford Monographs in International Law. 2005. P. 151-152.

2. Кибальник А.Г., И.Г. Соломоненко. *Преступления против мира и безопасности человечества : монография*. Санкт-Петербург, 2004. С.66.

3. Римський статут міжнародного кримінального суду : статут № 995_998 від 17.07.1998. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 27.01.2019).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.02.2019).

5. Васюренко А.О. Аналіз особливостей складу злочину агресії в міжнародному кримінальному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Серія 27. Том 3. С. 168-171.

O. Triffterer. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court* / Otto Triffterer Beck/Hart. 2 edition. 2008. p. 256.